

1
**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

САЩЕНКО ІГОР СЕРГІЙОВИЧ

УДК 349.42

**ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ
У СОЦІАЛЬНИЙ РОЗВИТОК СЕЛА В УКРАЇНІ**

12.00.06 – земельне право; аграрне право; екологічне
право; природоресурсне право

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового
ступеня кандидата юридичних наук

Харків – 2015

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі земельного та аграрного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник:

доктор юридичних наук, професор **Статівка Анатолій Миколайович**, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, професор кафедри земельного та аграрного права, член-кореспондент НАПрН України.

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор **Єрмоленко Володимир Михайлович**, Національний університет біоресурсів і природокористування України, завідувач кафедри аграрного, земельного та екологічного права імені академіка В.З. Янчука;

кандидат юридичних наук, доцент **Чабаненко Микола Миколайович**, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін.

Захист відбудеться 27 жовтня 2015 р. о 13.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.086.04 в Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого (61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 70).

Автореферат розіслано 18 вересня 2015 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

В.Ю. Уркевич

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Перехід України до ринкової економіки змінив вектор державної аграрної політики, основними складовими якої є розв'язання соціальних проблем сільського населення та забезпечення комплексного і сталого розвитку сільських територій.

Соціальна сфера села має пріоритетне значення не лише для забезпечення нормального рівня проживання сільських жителів, облаштування їх умов праці, побуту та задоволення потреб, але й прямо пропорційно впливає на розвиток економічних відносин, пов'язаних із виробництвом сільськогосподарської продукції, що в свою чергу гарантує належний рівень продовольчої безпеки країни.

Проте в результаті нескоординованої державної аграрної політики, стан сільських територій на сьогодні констатується як кризовий – масове безробіття, низький рівень заробітної плати, високий рівень міграції, демографічна криза, занепад об'єктів соціальної інфраструктури тощо.

Дослідження аграрного законодавства у сфері соціального розвитку села свідчить, що передбачені заходи по вирішенню проблем сільських територій не виконуються на практиці, тому фактично носять декларативний характер. Така ситуація відбувається внаслідок відсутності чітких економічних та організаційних механізмів їх реалізації, що призводить до подальшої деградації села. Аналіз Спільної аграрної політики Європейського Союзу дає підстави стверджувати, що основними способами вирішення означених проблем є інвестиції в соціальний розвиток села.

Правове забезпечення інвестицій у соціальний розвиток села предметом окремого самостійного комплексного дослідження не було. У захищеній у 2011 р. Я.М. Грушинським дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук «Правове регулювання агроінвестиційної діяльності в Україні» досліджувалися інвестиції, що вкладаються у сільське господарство, його виробництво, при цьому соціальна сфера села як об'єкт інвестування не виокремлювалася.

Викладене зумовлює нагальну потребу комплексного вивчення правового забезпечення інвестицій у соціальний розвиток села в Україні, що зумовлює актуальність теми дисертаційної роботи.

Науково-теоретичним підґрунтям дисертації стали вітчизняні та зарубіжні наукові джерела з теорії права, аграрного, земельного, цивільного, господарського права, авторами яких є: С.С. Алексєєв, Ю.Є. Атаманова, Н.О. Багай, Г.Ю. Бистров, А.І. Бобильов, О.В. Гафурова, А.П. Гетьман, Я.М. Грущинський, В.П. Жушман, В.М. Єрмоленко, Д.В. Задихайло, О.Р. Кібенко, М.І. Козир, А.М. Колодій, П.Ф. Кулинич, В.І. Кухар, В.П. Нагребельний, В.С. Мілаш, В.В. Носік, В.В. Поєдинок, В.Ю. Полатай, В.І. Семчик, О.Е. Сімсон, О.Ф. Скакун, І.В. Спасибо-Фатєєва, А.М. Статівка, Н.І. Титова, В.Ю. Уркевич, І.А. Фаршатов, Р.Й. Халфіна, М.М. Чабаненко, О.В. Чичкін, Ю.С. Шемшученко, Н.А. Шингель, М.В. Шульга та ін.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертація виконана в межах та відповідно до цільової комплексної програми Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого на 2011-2015 рр. «Правове забезпечення реалізації політики держави на пріоритетних напрямках економічного розвитку та у сфері екологічної безпеки» (державна реєстрація за № 0111U000962). Тема роботи затверджена вченою радою Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (протокол № 6 від 18 грудня 2009 р).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є з'ясування сутності правового забезпечення інвестицій у соціальний розвиток села в Україні, формулювання наукових висновків та опрацювання рекомендацій з удосконалення чинної нормативно-правової бази в зазначеній сфері. Відповідно до поставленої мети визначено основні завдання дослідження:

- порівняти національне законодавство та законодавство ЄС, що регулює інвестиції у соціальний розвиток села;
- виокремити ознаки та сформулювати поняття «інвестиції у соціальний розвиток села»;
- визначити принципи правового регулювання інвестицій у соціальний розвиток села;
- розкрити основи правового регулювання публічних інвестицій у соціальний розвиток села;
- охарактеризувати особливості правової регламентації приватних інвестицій у соціальний розвиток села;

- дослідити організаційно-правові засади іноземних інвестицій у соціальний розвиток села;

- сформулювати пропозиції з удосконалення чинного законодавства України з урахуванням досвіду Європейського Союзу у досліджуваній сфері.

Об'єктом дослідження виступають суспільні відносини, пов'язані з інвестиціями у соціальний розвиток села.

Предмет дослідження є правове забезпечення інвестицій у соціальний розвиток села в Україні.

Методи дослідження. Для досягнення зазначеної мети й вирішення поставлених завдань використовувалися загальнонаукові й спеціально-наукові методи пізнання: діалектичний, історико-правовий, формально-логічний, системно-структурний, порівняльно-правовий.

Діалектичний метод становить методологічну основу дисертації, який було застосовано на всіх стадіях дослідження з метою з'ясування сутності правового забезпечення інвестицій у соціальний розвиток села. Використання історико-правового методу дозволило простежити еволюцію правового регулювання соціальної сфери села та інвестицій у соціальний розвиток села. За допомогою формально-логічного методу сформульовано зміст конструкцій «сталий розвиток сільських територій», «комплексний розвиток сільських територій», «інвестиції у соціальний розвиток села», «принципи правового регулювання інвестицій у соціальний розвиток села». Системно-структурний метод дозволив надати структурну характеристику інвестицій у соціальний розвиток села та дослідити їх основні форми. Порівняльно-правовий метод застосовано при порівнянні норм законодавства України та норм Європейського Союзу щодо інвестицій у соціальний розвиток села.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є першою в юридичній доктрині України науковою працею, яка присвячена з'ясуванню сутності правового забезпечення інвестицій у соціальний розвиток села за законодавством України. На підставі системного аналізу чинного законодавства обґрунтовані нові наукові положення й підготовлені пропозиції з удосконалення нормативно-правової бази в розглядуваній сфері суспільних відносин.

У дисертації *вперше*:

1. Виявлено специфічні ознаки та сформульовано поняття «інвестиції у соціальний розвиток села», під яким розуміється майно, що вкладається в об'єкти соціальної сфери села (соціальну інфраструктуру та впровадження соціальних стандартів сільського населення) фізичними, юридичними особами, територіальними громадами, державою з метою отримання прибутку та (або) досягнення соціального ефекту.

2. З'ясовано, що принципами правового регулювання інвестицій у соціальний розвиток села є основоположні, фундаментальні ідеї, керівні засади, які складають основу виникнення, зміни та припинення правовідносин, пов'язаних з інвестиціями в соціальний розвиток села та визначають їх зміст. До спеціальних принципів правового регулювання інвестицій у соціальний розвиток села віднесено: принцип сталого розвитку соціальної сфери села; принцип забезпечення соціальних стандартів сільських жителів; принцип публічно-приватного партнерства в соціальній сфері села.

3. Обґрунтовано необхідність застосовувати механізм приватно-публічного партнерства в соціальній сфері села. З метою правового регулювання такої діяльності пропонується прийняти Концепцію публічно-приватного партнерства в сільському господарстві.

4. Доведено, що формами інвестицій у соціальний розвиток села є: 1) публічні інвестиції в соціальний розвиток села; 2) приватні інвестиції в соціальний розвиток села; 3) іноземні інвестиції в соціальний розвиток села.

5. Аргументовано необхідність розроблення та прийняття Державної цільової програми розвитку соціальної сфери села та затвердження Типового договору про соціальне партнерство.

Удосконалено:

6. Підходи до розмежування конструкцій «сталий розвиток сільських територій» та «комплексний розвиток сільських територій», за якими ці категорії є взаємопов'язаними, але не тотожними, оскільки досягнення сталого розвитку сільських територій можливе лише через їх комплексний розвиток, в основі якого лежить оптимальне поєднання економічної, екологічної і соціальної складових.

7. Ідеї щодо диференціації публічних інвестицій у соціальний розвиток села на прямі інвестиції, які спрямовані на конкретний об'єкт соціальної сфери (житлово-комунальне господарство, освіта, медицина, побутові послуги та ін.) та непрямі – спрямовані на відновлення виробничого потенціалу села шляхом державної підтримки сільського господарства, що в подальшому можуть сприяти ефективному розвитку соціальної сфери села.

8. Положення про те, що інвестиції в соціальний розвиток села в залежності від статусу виробника сільськогосподарської продукції можуть здійснюватися: 1) фізичними та юридичними особами, які є виробниками сільськогосподарської продукції; 2) фізичними та юридичними особами, які не є виробниками сільськогосподарської продукції.

9. Підходи до розуміння соціальної сфери села як об'єкта інвестиційної діяльності, яка охоплює якісні та кількісні показники облаштування сільських територій, соціальне й матеріальне забезпечення та дотримання соціальних стандартів сільського населення. При цьому аналіз цих показників дає підстави стверджувати про рівень соціального розвитку села як динамічної категорії.

10. Визначення конструкції «іноземні інвестиції в соціальний розвиток села», під якою розуміється майно, що вкладається в об'єкти соціальної сфери села іноземними юридичними, фізичними особами, державами з метою отримання прибутку та (або) досягнення соціального ефекту.

Отримали подальший розвиток науково-практичні ідеї, положення, висновки й рекомендації стосовно:

11. Потреби розроблення системи нормативно-правових актів, які б склали основу спеціального інвестиційного законодавства в соціальній сфері села, що обумовлює необхідність прийняття закону «Про інвестиції в соціальну сферу села» та загальнодержавної комплексної програми інвестування соціального розвитку села;

12. Необхідності удосконалення на законодавчому рівні мети інвестиційної діяльності в соціальний розвиток села через визначення її як – отримання прибутку (доходу) та (або) досягнення соціального ефекту;

13. Доцільності суб'єктами інвестицій у соціальний розвиток села вважати: а) інвестора – особу, яка фактично вчинила дії (операції) щодо вкладення майна в об'єкти соціальної сфери села з метою отримання прибутку та (або) досягнення соціального ефекту або яка взяла на себе зобов'язання здійснити таку діяльність, уклавши попередній договір; б) одержувача інвестицій в соціальний розвиток села, якими можуть бути як виробники сільськогосподарської продукції, так і органи державної влади та органи місцевого самоврядування; в) посередників у здійсненні інвестицій у соціальний розвиток села.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані в дисертації пропозиції та висновки, положення й рекомендації є певним внеском у теорію аграрного права й можуть бути використані при вдосконаленні аграрного та іншого законодавства.

Положення й висновки дисертації можуть бути використані:

- у науково-дослідній діяльності – для подальших аграрно-правових досліджень, спрямованих на вивчення соціальної сфери села та інвестицій у соціальний розвиток села;

- у правотворчій діяльності – для вдосконалення аграрного законодавства щодо інвестицій у соціальний розвиток села. На підставі теоретичних висновків запропоновано прийняти Державну цільову програму розвитку соціальної сфери села та Типовий договір про соціальне партнерство;

- у навчальному процесі вищих закладів освіти – при підготовці навчальних програм, відповідних спецкурсів, написанні підручників та науково-практичних посібників з навчальної дисципліни «Аграрне право»;

- у правозастосовній діяльності – для сприяння реалізації різних форм інвестицій у соціальний розвиток села.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертації обговорювалися й були схвалені на засіданнях кафедри земельного та аграрного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Наукові висновки та практичні рекомендації з проблем правового забезпечення інвестицій у соціальний розвиток села були оприлюднені на міжнародних, республіканських та регіональних

наукових та науково-практичних конференціях, круглих столах: «Сучасні тенденції розвитку національного законодавства України» (м. Київ, 19-20 травня 2011 р.), «Розвиток організаційно-правових форм господарювання в аграрному секторі» (м. Харків, 13 червня 2014 р.), «Юридична осінь 2014 року» (м. Харків, 14 листопада 2014 р.).

Публікації. Основні висновки, положення й результати дисертації оприлюднені у 5-ти наукових статтях, які опубліковані в наукових фахових виданнях України та зарубіжних країн, а також у тезах наукових доповідей, зроблених на 3-х наукових конференціях.

Структура дисертації зумовлена предметом, метою та завданнями дослідження, логікою та послідовністю розкриття теми й викладення його результатів. Вона складається зі вступу, 2-х розділів, що налічують 6 підрозділів, висновків, списку використаних джерел (охоплює 212 найменувань). Загальний обсяг рукопису становить 197 сторінок друкованого тексту, з яких основний текст займає 170 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовується актуальність обраної теми дисертації, викладається її зв'язок з науковими програмами, визначаються мета й завдання дослідження, його об'єкт і предмет, методи дослідження, теоретична й емпірична основи, подаються положення наукової новизни, розкривається практичне значення роботи, наводяться відомості про апробацію одержаних результатів і публікації за темою дисертації.

Розділ 1. «Загальна характеристика правового забезпечення інвестицій у соціальний розвиток села» складається з трьох підрозділів.

У *підрозділі 1.1. «Правове регулювання інвестицій у соціальний розвиток села»* здійснено огляд законодавства та юридичної літератури, досліджуються передумови виникнення та становлення правового регулювання інвестицій у соціальний розвиток села.

Доведено, що вирішення проблем соціальної сфери села повинно здійснюватися на засадах сталого розвитку – міжнародній концепції, яку вперше було сформульовано в програмі дій «Порядку

денному на XXI століття» (Agenda XXI) на конференції із навколишнього середовища (Ріо-де-Жанейро, 1992 р.).

Законодавство України, оперуючи поняттями «сталий розвиток сільських територій» та «комплексний розвиток сільських територій» (Закони України від 24 грудня 1999 р. «Про концепцію сталого розвитку населених пунктів», від 18 жовтня 2005 р. «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року») не уточнює їх змістове навантаження. При цьому уявляється, що комплексний розвиток та сталий розвиток є взаємопов'язаними, але не тотожними поняттями. Досягнення сталого розвитку можливе лише через комплексний розвиток, який виступає його обов'язковою передумовою. Забезпечення сталого розвитку вимагає комплексного підходу через запровадження спеціальних правових, економічних та організаційних заходів, серед яких ключове місце повинні зайняти інвестиції в соціальний розвиток села.

Аналіз Спільної аграрної політики Європейського Союзу дає підстави стверджувати, що основними механізмами вирішення соціальних проблем сільських жителів є: 1) інвестування соціальної сфери через спеціально створені структурні фонди; 2) фінансова допомога сільським територіям в залежності від їх типології (диференційований підхід); 3) підтримка місцевих ініціатив на основі приватно-публічного партнерства.

Правове регулювання інвестицій у соціальний розвиток села в Україні на сьогодні здійснюється розгалуженою системою нормативно-правових актів, серед яких базове місце посідають Закони України від 17 жовтня 1990 р (в редакції від 15 травня 1992 р.) «Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві», від 18 вересня 1991 р. «Про інвестиційну діяльність», від 19 березня 1996 р. «Про режим іноземного інвестування» та інші. Проте, вони не відображають специфіки діяльності суб'єктів у цій сфері, що призводить до неефективного їх застосування та зменшення привабливості соціального розвитку села, як об'єкта інвестування.

З метою врегулювання такої діяльності пропонується розробити систему нормативно-правових актів, які б склали основу спеціального інвестиційного законодавства в соціальній сфері села. Зокрема доцільним є прийняття загальнодержавної комплексної

програми інвестування соціального розвитку села та закону «Про інвестиції в соціальну сферу села», який повинен бути спрямований на забезпечення рівного захисту прав, інтересів і майна суб'єктів інвестиційної діяльності незалежно від форм власності, а також на ефективне інвестування соціальної сфери села, розвиток міжнародного економічного співробітництва, інтеграцію та сталий розвиток сільських територій.

У підрозділі 1.2. «Поняття та ознаки інвестицій у соціальний розвиток села» визначаються основні теоретичні підходи та розкривається зміст поняття «інвестиції в соціальний розвиток села».

Доведено, що у вітчизняному законодавстві не сформовано єдиного підходу до розуміння загальної сутності інвестицій, оскільки їх визначення надається або через узагальнюючу категорію «цінності» (Закони України від 18 вересня 1991 р. «Про інвестиційну діяльність», від 19 березня 1996 р. «Про режим іноземного інвестування»), або вони розглядаються як господарські операції (Податковий кодекс України).

При дослідженні об'єктів інвестицій у соціальний розвиток села з'ясовано, що соціальна сфера села охоплює показники стосовно облаштування сільських територій, соціальне й матеріальне забезпечення та дотримання соціальних стандартів сільського населення. Звідси ця категорія є статичною, вона охоплює врахування як якісних, так і кількісних показників. При цьому аналіз цих показників дає підстави стверджувати про рівень соціального розвитку села як динамічної категорії. Таким чином, вищенаведене дає підстави констатувати, що об'єктами соціальної сфери села є:

1) соціальна інфраструктура села; 2) соціальні стандарти для сільського населення.

Серед суб'єктів інвестицій у соціальний розвиток села виокремлено три категорії: 1) інвестор – особа, яка фактично вчинила дії (операції) щодо вкладення майна в об'єкти соціальної сфери села з метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту, або яка взяла на себе зобов'язання здійснити таку діяльність, уклавши попередній договір; 2) одержувач інвестицій у соціальний розвиток села. Таким одержувачем можуть бути як сільськогосподарські товаровиробники (юридичні особи різних організаційно-правових форм, фізичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності, а також

особисті селянські господарства), так і органи державної влади та органи місцевого самоврядування; 3) посередники у здійсненні інвестицій у соціальний розвиток села, якими можуть бути ті суб'єкти, які виконують роботи чи надають послуги, спрямовані на кінцевий результат інвестиційної діяльності.

На підставі виокремлення ознак визначено, що під інвестиціями в соціальний розвиток села необхідно розуміти майно, що вкладається в об'єкти соціальної сфери села (соціальну інфраструктуру та розвиток соціальних стандартів сільського населення) фізичними, юридичними особами, територіальними громадами, державами з метою отримання прибутку та (або) досягнення соціального ефекту.

У підрозділі 1.3. «Принципи правового регулювання інвестицій у соціальний розвиток села» з'ясовано основні засади на яких здійснюється діяльність у сфері залучення інвестицій у соціальний розвиток села.

Визначено, що спеціальними принципами правового регулювання інвестицій у соціальний розвиток села є основоположні, фундаментальні ідеї, керівні засади, які складають основу виникнення, зміни та припинення правовідносин, пов'язаних з інвестиціями в соціальний розвиток села та визначають їх зміст. Уявляється, що до таких принципів необхідно віднести: принцип сталого розвитку соціальної сфери села; принцип забезпечення соціальних стандартів сільських жителів; принцип публічно-приватного партнерства в соціальній сфері села.

Принцип сталого розвитку соціальної сфери села визнано пріоритетним принципом, який передбачає якісне облаштування сільських територій об'єктами інфраструктури з тим, щоб сільські жителі могли отримувати соціальні послуги з метою задоволення своїх побутових, духовних, культурних, матеріальних та інші потреб.

Принцип дотримання соціальних стандартів рівня життя сільського населення передбачає реальне визнання та гарантування соціальних прав селян. При цьому соціальні стандарти є індикатором розвитку соціальної сфери села, а тому важливого значення набуває розроблення по кожному із законодавчо закріплених державних стандартів програм розвитку для сільських територій та їх жителів з метою гарантування їхніх прав, відновлення об'єктів інфраструктури,

яка на сьогодні потребує фінансування шляхом залучення інвестицій.

Принцип публічно-приватного партнерства в соціальній сфері села полягає в тому, що в основі ефективного розвитку соціальної сфери села лежить налагоджена співпраця між органами державної влади, органами місцевого самоврядування, сільськогосподарськими товаровиробниками та сільськими жителями, що здійснюється з метою забезпечення соціальних стандартів, відновлення об'єктів інфраструктури, сприяння сталому розвитку сільських територій.

Пропонується розробити Концепцію публічно-приватного партнерства в сільському господарстві, яка б передбачала основні сфери залучення інвестицій в об'єкти як виробничої, так і невиробничої інфраструктури сільських територій, форми, принципи та гарантії такої діяльності.

Розділ 2 «Правове забезпечення форм інвестицій у соціальний розвиток села» містить три підрозділи.

У підрозділі 2.1. «Правове регулювання публічних інвестицій у соціальний розвиток села» досліджено правові основи залучення публічних інвестицій як однієї із форм інвестицій у соціальний розвиток села.

Визначено, що публічні інвестиції в соціальну сферу села мають ряд специфічних ознак серед яких: 1) суб'єктний склад – органи державної влади та органи місцевого самоврядування; 2) фінансуються з державного чи місцевого бюджетів; 3) капіталовкладення здійснюються на підставі нормативно-правових актів – законів та спеціальних соціальних програм. Крім того, публічні інвестиції доцільно поділяти за суб'єктним складом на: а) державні, виконавцями яких є органи державної влади; б) комунальні, виконавцями є органи місцевого самоврядування.

Дослідження державних та комунальних інвестицій у соціальну сферу села дає підстави стверджувати, що вони здійснюються не на належному рівні. Соціальна сфера села не отримує достатнього фінансування, внаслідок чого сільські території знаходяться в занепаді.

У дисертації вказується, що однією з ключових проблем залишається нерозмежованість виробничої та соціальної сфери села на законодавчому рівні. Тому уявляється доцільним прийняти Державну цільову програму розвитку соціальної сфери села, а також відповідні

регіональні та місцеві програми, які б передбачали конкретні заходи вирішення проблем. Ці документи мають розроблятися з урахуванням реального стану об'єктів соціальної інфраструктури, для чого необхідним є закінчення процесу паспортизації сіл та включення відповідних даних до єдиної інформаційно-аналітичної системи, з метою визначення першочергових заходів щодо побудови та реконструкції об'єктів соціальної інфраструктури сіл.

У підрозділі 2.2. *«Правова регламентація приватних інвестицій у соціальний розвиток села»* досліджено організаційні та правові засади залучення приватних інвестицій як форми інвестицій у соціальний розвиток села.

Залежно від статусу виробника сільськогосподарської продукції суб'єктів приватних інвестицій пропонується поділяти на: 1) фізичних та юридичних осіб, які є виробниками сільськогосподарської продукції; 2) фізичних та юридичних осіб, які не є виробниками сільськогосподарської продукції.

Для вирішення питань, пов'язаних з розвитком сільських територій, органами місцевого самоврядування та суб'єктами господарювання, які здійснюють господарську діяльність на території сільських та селищних рад, пропонується поширювати практику укладання договорів про соціальне партнерство. З цією метою уявляється доцільним Міністерству аграрної політики та продовольства України розробити та затвердити Типовий договір про соціальне партнерство.

Зазначається, що внаслідок низької окупності інвестицій у соціальну сферу села, які здійснюються фізичними та юридичними особами, що не є виробниками сільськогосподарської продукції, з метою отримання прибутку не є поширеними і не мають систематичного характеру. Проте такі інвестиції можуть мати й іншу мету – досягнення соціального ефекту, зокрема, на підставі благодійництва або спонсорства.

Доведено, що для ефективного залучення приватних інвестицій у соціальний розвиток села органи державної влади та органи місцевого самоврядування повинні здійснювати низку організаційно-правових заходів, зокрема через удосконалення нормативно-правової бази шляхом прийняття регіональних програм стимулювання приватних інвестицій у соціальний розвиток села.

Доцільним є також прийняття закону України «Про розвиток сільського туризму в Україні» та внесення змін до Податкового кодексу України, якими необхідно передбачити гарантії господарської діяльності приватних інвесторів, способи стимулювання інвестиційної діяльності на сільських територіях (пільгове оподаткування, кредитування, субсидування та ін.), що надасть можливість покращити інвестиційний клімат як у цілому держави, так і конкретних сільських територіальних одиниць та сприятиме залученню інвестицій у соціальний розвиток села.

У підрозділі 2.3. «*Організаційно-правові засади іноземних інвестицій у соціальний розвиток села*» розглянуто організаційні та правові основи залучення іноземних інвестицій як форми інвестицій у соціальний розвиток села.

Визначено, що іноземними інвестиціями в соціальний розвиток села є майно, що вкладається в об'єкти соціальної сфери села іноземними юридичними, фізичними особами, державами з метою отримання прибутку та (або) досягнення соціального ефекту.

Доведено, що будь-яка інвестиційна діяльність, в тому числі і в соціальній сфері села, забезпечується шляхом реалізації інвестиційних проектів і проведення операцій з корпоративними правами та іншими видами майнових та інтелектуальних цінностей. Реалізація таких проектів здійснюється на підставі укладення різного роду договорів, які є основними правовими документами між суб'єктами інвестиційної діяльності, ключове значення серед яких займають інвестиційні договори. Уявляється, що інвестиційні договори в соціальній сфері села, в тому числі за участю іноземного суб'єкта, необхідно віднести до особливого роду договорів – аграрно-правових.

ВИСНОВКИ

У дисертації на підставі проведеного дослідження викладено теоретичне узагальнення та запропоновано вирішення наукового завдання, яке полягає у з'ясуванні сутності правового забезпечення інвестицій у соціальний розвиток села в Україні. Результати роботи дають змогу сформулювати нижченаведені висновки і пропозиції.

1. Досягнення сталого розвитку сільських територій можливе лише через їх комплексний розвиток, в основі якого лежить

збалансоване поєднання економічної, екологічної і соціальної складових. Реалізація основних засад сталого розвитку повинна відбуватися через запровадження спеціальних правових, економічних та організаційних заходів, серед яких ключове місце повинні зайняти інвестиції у соціальний розвиток села.

2. Правове регулювання інвестицій у соціальний розвиток села здійснюється розгалуженою системою нормативно-правових актів, яка не відображає специфіки діяльності суб'єктів. Тому пропонується розробити спеціальне інвестиційне законодавство в соціальній сфері села, яке повинно визначити організаційні та економічні засади такої діяльності, гарантії суб'єктів, а також повноваження органів державної влади й органів місцевого самоврядування, основу якого повинні скласти закон «Про інвестиції в соціальну сферу села» та загальнодержавна комплексна програма інвестування соціального розвитку села.

3. На підставі виокремлення ознак визначено поняття «інвестиції в соціальний розвиток села», під яким слід розуміти майно, що вкладається в об'єкти соціальної сфери села (соціальну інфраструктуру та розвиток соціальних стандартів сільського населення) фізичними, юридичними особами, територіальними громадами, державами з метою отримання прибутку та (або) досягнення соціального ефекту.

4. Поняття «соціальна сфера села» і «соціальний розвиток села» як об'єкти інвестування є взаємодоповнюючими категоріями, оскільки соціальна сфера села охоплює показники стосовно облаштування сільських територій, соціальне й матеріальне забезпечення та дотримання соціальних стандартів сільського населення. При цьому аналіз цих якісних і кількісних показників надає цілісне уявлення про рівень соціального розвитку села.

5. Суб'єктами інвестицій у соціальний розвиток села є:

1) інвестор – особа, яка фактично вчинила дії (операції) щодо вкладення майна в об'єкти соціальної сфери села з метою отримання прибутку та (або) досягнення соціального ефекту, або яка взяла на себе зобов'язання здійснити таку діяльність, уклавши попередній договір; 2) одержувач інвестицій у соціальний розвиток села. Таким одержувачем можуть бути як виробники сільськогосподарської продукції, так і органи державної влади та органи місцевого

самоврядування; 3) посередники у здійсненні інвестицій у соціальний розвиток села, якими можуть бути ті суб'єкти, які виконують роботи чи надають послуги, спрямовані на кінцевий результат інвестиційної діяльності.

6. Доцільно на законодавчому рівні удосконалити мету інвестиційної діяльності в соціальний розвиток села шляхом її визначення як отримання прибутку (доходу) та (або) досягнення соціального ефекту.

7. Принципами правового регулювання інвестицій у соціальний розвиток села є основоположні, фундаментальні ідеї, керівні засади, які складають основу виникнення, зміни та припинення правовідносин, пов'язаних з інвестиціями в соціальний розвиток села та визначають їх зміст. Серед спеціальних принципів інвестицій у соціальний розвиток села доцільно виокремити: принцип сталого розвитку соціальної сфери села; принцип забезпечення соціальних стандартів сільських жителів; принцип публічно-приватного партнерства в соціальній сфері села.

8. З метою правового забезпечення відносин, пов'язаних з публічно-приватним партнерством у соціальній сфері села, визначення форм, принципів та гарантій такої діяльності, доцільно прийняти Концепцію публічно-приватного партнерства в сільському господарстві.

9. У результаті проведення структурного аналізу виокремлено такі форми інвестицій в соціальний розвиток села: 1) публічні інвестиції в соціальний розвиток села; 2) приватні інвестиції в соціальний розвиток села; 3) іноземні інвестиції в соціальний розвиток села.

10. Публічні інвестиції в соціальну сферу села здійснюються органами державної влади та органами місцевого самоврядування шляхом фінансування об'єктів соціальної сфери села з державного або місцевого бюджетів. За суб'єктним складом публічні інвестиції доцільно диференціювати на державні та комунальні. При цьому публічні інвестиції в соціальний розвиток села можуть бути як прямі інвестиції, які спрямовані на конкретний об'єкт соціальної сфери (житлово-комунальне господарство, освіта, медицина, побутові послуги та ін.) так і непрямі – спрямовані на відновлення виробничого потенціалу села шляхом державної підтримки сільського

господарства, які в подальшому можуть сприяти ефективному розвитку соціальної сфери села через збільшення кількості робочих місць, заробітної плати тощо.

11. Дослідження державних та комунальних інвестицій у соціальну сферу села дає підстави стверджувати, що вони здійснюються не на належному рівні, недосконалою залишається система планування, використання та контролю коштів державного та місцевого бюджетів. Невирішеною залишається проблема нерозмежованості виробничої та соціальної сфери села на законодавчому рівні. Тому доцільно прийняти Державну цільову програму розвитку соціальної сфери села, а також відповідні регіональні та місцеві програми, які б передбачали конкретні заходи вирішення проблем. Розроблення цих документів повинно базуватися на підставі реального стану об'єктів соціальної інфраструктури.

12. Приватні інвестиції в соціальний розвиток села можуть здійснюватися: 1) фізичними та юридичними особами, які є виробниками сільськогосподарської продукції; 2) фізичними та юридичними особами, які не є виробниками сільськогосподарської продукції. При цьому існують широкі можливості їх залучення, зокрема, шляхом укладення договорів про соціальне партнерство, розширення несільськогосподарських видів діяльності на сільських територіях, благодійництва (меценатських та спонсорських внесків) тощо. Тому вважається доцільним Міністерству аграрної політики та продовольства України розробити та затвердити Типовий договір про соціальне партнерство.

13. Під іноземними інвестиціями в соціальний розвиток села варто розуміти майно, що вкладається в об'єкти соціальної сфери села іноземними юридичними, фізичними особами, державами з метою отримання прибутку та (або) досягнення соціального ефекту. При цьому для ефективного їх залучення необхідно на законодавчому рівні встановити пільговий правовий режим (режим найбільшого сприяння), який би передбачав надання податкових та митних пільг в процесі здійснення інвестиційної діяльності за участю іноземних суб'єктів у соціальній сфері села.

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Сащенко І. Правове регулювання інвестицій сільських територій за законодавством ЄС / І. Сащенко // Підприємництво, госп-во і право : наук.-практ. госп.-прав. журн. – 2014. – № 10. – С. 57-60.
2. Сащенко І. Правові засади класифікації інвестицій в соціальний розвиток села / І. Сащенко // Юридична Україна. – 2014. – № 12 (144). – С. 60-64.
3. Сащенко І. С. Про правове регулювання інвестицій у соціальний розвиток села як передумови сталого розвитку сільських територій / І. С. Сащенко // Наук. вісн. Нац. ун-ту біоресурсів і природокористування України. – Серія «Право» / ред. кол. С. М. Ніколаєнко (голова) та ін. – К., 2014. – Вип. 197. – Ч. 2. – С. 102-108.
4. Сащенко І. С. Деякі аспекти правового регулювання публічних інвестицій в соціальний розвиток села / І. С. Сащенко // Наук. вісн. Нац. ун-ту біоресурсів і природокористування України. – Серія «Право» / ред. кол. С. М. Ніколаєнко (голова) та ін. – К., 2015. – Вип. 213. – Ч. 1. – С. 131-134.
5. Сащенко І. Публично-частное партнёрство как принцип правового регулирования инвестиций в социальное развитие села / И. Сащенко // *Legea și Viața* (г. Кишинев, Республика Молдова). – 2015. – № 3/2 (279). – С. 81-83.
6. Сащенко І. С. Щодо правового забезпечення іноземних інвестицій в соціальну сферу села в Україні / І. С. Сащенко // Сучасні тенденції розвитку національного законодавства України : зб. тез міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 10-річчю створ. юрид. фак-ту НУБІП (м. Київ, 19-20 травня 2011 р.) / упор. О. М. Гончаренко. – К. : Вид. центр НУБІП України, 2011. – С. 399-400.
7. Сащенко І. С. Щодо правового регулювання інвестицій у соціальний розвиток села в Україні / І. С. Сащенко // Розвиток організаційно-правових форм господарювання в аграрному секторі : матеріали «круглого столу», присвяч. пам'яті проф., д. ю. н., акад. НАПрН України О.О. Погрібного (м. Харків, 14 червня 2014 р.). – Х. : Оберіг, 2014. – С. 166-168.
8. Сащенко І. С. Інвестиційне законодавство України щодо соціального розвитку села / І. С. Сащенко // Юридична осінь 2014

року : зб. тез доп. та наук. повідом. учасн. всеукр. наук. конф. молод. учених (м. Харків, 14 листопада 2014 р.) / за заг. ред. А. П. Гетьмана. – Х. : Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого, 2014. – С. 249-252.

АНОТАЦІЯ

Сащенко І.С. Правове забезпечення інвестицій у соціальний розвиток села в Україні. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.06 – земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право. – Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України, Харків, 2015.

Дисертацію присвячено дослідженню правового забезпечення інвестицій у соціальний розвиток села.

Проаналізовано вітчизняне та міжнародне законодавство у сфері залучення інвестицій у соціальний розвиток села. З'ясовано сутність інвестицій у соціальний розвиток села, визначено їх основні ознаки та принципи правового регулювання. Досліджено форми інвестицій в соціальний розвиток села, якими визначено: публічні інвестиції у соціальний розвиток села; приватні інвестиції у соціальний розвиток села; іноземні інвестиції у соціальний розвиток села. Запропоновано зміни до законодавства, які сприятимуть ефективному залученню інвестицій у соціальний розвиток села з метою вирішення проблем сільських територій.

Ключові слова: інвестиції, соціальний розвиток села, соціальна сфера села, сталий розвиток сільських територій, публічні інвестиції в соціальний розвиток села, приватні інвестиції в соціальний розвиток села, іноземні інвестиції в соціальний розвиток села.

АННОТАЦИЯ

Сащенко И.С. Правовое обеспечение инвестиций в социальное развитие села в Украине. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.06 – земельное право; аграрное право; экологическое право; природоресурсное право. – Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, Министерство образования и науки Украины, Харьков, 2015.

Диссертация посвящена исследованию правового обеспечения инвестиций в социальное развитие села.

Доказано, что обеспечение устойчивого развития сельских территорий требует комплексного подхода путем реализации специальных правовых, экономических и организационных мероприятий, среди которых ключевое место занимает привлечение инвестиций в социальное развитие села.

Установлено, что правовое регулирование инвестиций в социальное развитие села в Украине осуществляется разветвленной системой нормативно-правовых актов, которые не отражают специфики деятельности субъектов в этой сфере, что приводит к неэффективному их применению и уменьшению привлекательности социального развития села как объекта инвестирования.

Проанализировано отечественное и международное законодательство в сфере привлечения инвестиций в социальное развитие села. Исследованы специфические признаки и сформулировано понятие «инвестиции в социальное развитие села», под которым понимается имущество, вкладываемое в объекты социальной сферы (социальная инфраструктура и внедрение социальных стандартов сельского населения) физическими, юридическими лицами, территориальными общинами, государством с целью получения прибыли и (или) достижения социального эффекта.

Принципами правового регулирования инвестиций в социальное развитие села являются основополагающие, фундаментальные идеи, руководящие начала, которые составляют основу возникновения, изменения и прекращения правоотношений, связанных с инвестициями в социальное развитие села и определяют их содержание. К специальным принципам правового регулирования инвестиций в социальное развитие села отнесены: принцип устойчивого развития социальной сферы села; принцип обеспечения социальных стандартов сельских жителей; принцип государственно-частного партнерства в социальной сфере села. Обоснована необходимость применять механизм частно-публичного партнерства в социальной сфере села.

Исследованы такие формы инвестиций в социальное развитие села, как: публичные инвестиции в социальное развитие села, частные инвестиции в социальное развитие села, иностранные инвестиции в

социальное развитие села. Сформирован ряд предложений по усовершенствованию законодательства в сфере инвестиций в социальное развитие села, которые будут способствовать их эффективному привлечению в целях решения проблем сельских территорий.

Ключевые слова: инвестиции, социальное развитие села, социальная сфера села, устойчивое развитие сельских территорий, публичные инвестиции в социальное развитие села, частные инвестиции в социальное развитие села, иностранные инвестиции в социальное развитие села.

SUMMARY

Saschenko I.S. Legal support of investments in the social development of the village in Ukraine. - Manuscript.

Ph.D. thesis (Ph.D. in Law) in 12.00.06 – land law; agrarian law; environmental law; natural resources law. – Yaroslav Mudryi National Law University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Kharkiv, 2015.

Thesis deals with the legal support of investment in social development of the village.

Analyzed domestic and international legislation in the sphere of attracting investments in the social development of the village. The essence of social investment in rural development, defined their main features and principles of regulation. Studied forms of social investment in rural development, which is defined: public investment in the social development of rural areas; private social investment in rural development; foreign investment in the social development of the village. Proposed changes to legislation that will promote effective social investment in rural development to address the problems of rural areas.

Key words: investments, social development of rural areas, social issues village, sustainable development of rural areas, public investment in the social development of rural areas, private investment in the social development of rural areas, foreign investment in the social development of the village.

Відповідальний за випуск

кандидат юридичних наук, доцент *О.М. Туєва*

Підписано до друку 04.09.2015 р. Формат 60×90/16.

Папір офсетний. Віддруковано на різнографі.

Ум. друк. арк. 0,7. Обл.-вид. арк. 0,9.

Тираж 100 прим. Зам. № 1511.

Друкарня

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77